

Дерманська Л. В.,
асистент
Чортківський інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільський національний економічний університет

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті досліджено основні тенденції розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств Тернопільської області. Сформульовано пріоритетні завдання інноваційної політики на державному і регіональному рівнях, виконання яких забезпечить прогресивний розвиток підприємств області і країни загалом.

Annotation. The main tendencies of the development of the innovative activity of productive enterprises of Ternopil region are investigated in the article. The prioritivе tasks of innovative policy on the state and regional levels are formed; the execution of the task will provide the progressik development of enterprises of region and country in general.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інновації, промисловість, інноваційний розвиток.

Постановка проблеми. Гармонійний розвиток України як суверенної держави, що прямує до побудови конкурентоспроможної економіки на основі демократичних цінностей, неможливий без ефективного та стабільного зростання інноваційної діяльності кожного регіону і країни загалом. Однак, на даний час, при переході економіки на інноваційний шлях розвитку, існує багато перепон, подолання яких є актуальною проблемою сьогодення. Для вироблення конкретних рекомендацій з вирішення згаданої проблеми в Україні і Тернопільській області необхідно розглянути сучасне становище інноваційної діяльності і проаналізувати існуючі проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження стану, проблем та рекомендацій щодо прогресивного інноваційного розвитку економіки України здійснили у свої працях такі науковці: Говоруха Ж.А., Ілляшенко С.М., Кіктенко О.В., Кузьмін О.Є., Князь С.В., Солоха Д.В.

Постановка завдання. Україна розвиватися як країна з високою часткою сировинних галузей промисловості, де переважає сфера низького наукоємного матеріального виробництва. Загальновідомо, що рівень розвитку залежить від рівня розвитку інноваційної діяльності, тому впровадження інновацій є головним чинником успіху підприємств, який впливає і на рівень розвитку Тернопільської області і країни загалом.

Метою дослідження є всебічний аналіз стану показників інноваційної діяльності в промисловості та перспективи її розвитку, що повинно бути в центрі сучасних ринкових відносин Тернопільської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна відзначити, що в Україні створене законодавче поле, яке визначає основи розвитку наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності. Однак, з кінця дев'яностих років як у країні в цілому, так і в Тернопільській області продовжувалося падіння рівня науково-технічного потенціалу, зниження інноваційної активності промислових підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка інноваційної активності підприємств України і Тернопільської області у період з 2000-2007 рр.

Показники		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Питома вага підприємств, що впроваджували і інновації, %	в Україні	14,8	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5
	в Тернопільській обл.	13,3	13,4	14,1	13,6	10,9	9,7	3,6	9,6
Впроваджено нових технологічних процесів	в Україні	1403	1421	1142	1482	1727	1808	1145	1419
	в Тернопільській обл.	26	10	9	19	13	14	2	36
Освоєні інноваційні види продукції, найменувань	в Україні	15323	19484	22847	7416	3978	3152	2408	2526
	в Тернопільській обл.	570	460	451	553	403	223	19	65
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	в Україні	-	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7
	в Тернопільській обл.	-	4,6	6,4	2,3	2,3	2,3	0,5	1,0

Так, у 2007 році за даними Держкомстату в Україні існувало промислових підприємств, де здійснювалися нововведення 11,5 % від загальної кількості промислових підприємств проти 14,8 % у 2000 році. На Тернопільщині в 2006 і 2007 роках займалися інноваційною діяльністю лише 3,6 % і 9,6 % промислових підприємств відповідно, що є найнижчим показником за останні роки. Ситуація, щодо реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової в Україні за 2000-2007 роки, є більш стійкою. З іншої сторони, доля обсягу реалізованої інноваційної продукції, яка вироблена в Тернопільській області за 2007 рік складає всього 1,0 %. Про низьку активність промислових підприємств регіону свідчить величина впроваджених нових технологічних процесів та освоєних інноваційних видів продукції [8].

В контексті висвітлення даного завдання, доречно звернути увагу на загальну величину фінансування інноваційних процесів у Тернопільській області (рис.1).

Рис. 1. Динаміка загальної суми витрат на розвиток інноваційних процесів у Тернопільській області

Згідно матеріалів статистичної звітності, та зображеного рисунка 1 на основі її даних, видно, що темпи росту загальної суми витрат на розвиток

інновацій Тернопільської області є нестабільними. Так, упродовж 2000-2002 років обсяги фінансування зменшилися від 3585,0 тис. грн. до 1554,9 тис. грн. відповідно. Проте незважаючи на період спаду, в останні роки спостерігається стала тенденція до зростання загальної суми витрат на розвиток інновацій. Зокрема, обсяги фінансування за 2007 рік (19258,4 тис. грн.) порівняно з 2004 роком (3250,0 тис. грн.) зросли приблизно у 6 разів.

Однак, такий аналіз не розкриває повної ситуації, тому слід узяти до уваги основні джерела інноваційної діяльності, їх обсяги, динаміку та структуру в загальному обсязі витрат (табл. 2).

Таблиця 2*

**Джерела фінансування інновацій Тернопільської області
за 2000-2007 роки**

(тис. грн.)

Показники	Роки								Відхилення 2007р порівняно 2000 р.
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Загальна сума витрат	3585,0	2467,3	1554,9	13815,0	3250,0	5678,8	6720,8	19258,4	x
- у %	100	100	100	100	100	100	100	100	x
у т. ч. за рахунок коштів									
власних	1213,1	1318,2	1549,9	5776,6	2669,5	5457,1	6655,8	10333,9	+9 120,8
- у %	33,8	53,4	99,7	41,8	82,1	96,1	99,0	53,7	+ 19,9
державного бюджету	-	802,1	-	1955,0	460,2	98,0	65,0	-	-
- у %	-	32,5	-	14,5	14,2	1,7	1,0	-	-
іноземних інвесторів	-	-	-	5989,4	-	123,7	-	8924,5	+ 8924,5
- у %	-	-	-	43,7	-	2,2	-	46,3	+ 46,3
інші джерела	2371,9	347,0	5,0	-	50,3	-	-	-	- 2371,9
- у %	66,2	14,1	0,3	-	3,7	-	-	-	- 66,2

* Розраховано автором за даними офіційної статистики

Так, за аналізований період сума власних коштів підприємств на фінансування інновацій збільшилася у 8,5 раз і досягла 10333,9 тис. грн. (у 2000 році –1213,1 тис. грн.), а їхня частка у загальному обсязі зросла на 19,9 %. Одночасно спостерігається збільшення поточних видатків порівняно з 2005 роком на 1,2 %. Обсяги фінансування інноваційних робіт за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел є нестабільними, і частка їх у

загальному обсязі витрат є мінімальною. Так, наприклад, за 2003-2007 роки питома вага коштів бюджету характеризується чіткою тенденцією до спадання (у 2003 році – 14,5 %, у 2006 році – 1,0 %) і повною відсутністю в 2007 році. Аналогічна ситуація спостерігається щодо обсягів інших джерел надходження, а саме, абсолютна величина яких у 2000 році становила 2371,9 тис. грн., а упродовж 2005-2007 років фінансування інноваційних процесів Тернопільської області за рахунок інших коштів повністю припинилося [8].

Аналіз динаміки і структури коштів іноземних інвесторів у загальному обсязі видатків дає змогу стверджувати про наявність нестабільних тенденцій. Зокрема, фінансування інноваційного розвитку за рахунок даного джерела за цей період збільшилося на 8924,5 тис. грн. порівняно з 2000 роком і сама частка витрат зросла на 46,3 %, однак за 2000- 2002 роки та у 2004 і 2006 роках іноземні інвестори не здійснювали фінансування інновацій у Тернопільській області.

Таким чином, стримані темпи практичної реалізації інноваційної діяльності спричинені відсутністю джерел фінансування, максимальною часткою власних коштів підприємств та мінімальною часткою бюджетних коштів, що у свою чергу не приносять бажаних результатів економіці країни та Тернопільської області. Держава лише здійснює непряму підтримку інноваційних структур, але при відсутності значних прямих державних капіталовкладень, податкові пільги, надані законодавством, не здатні заповнити нестачу довгострокового фінансування інноваційної сфери. Податкова система держави також не стимулює залучення коштів комерційних банків і бізнес-структур. Ситуація погіршується ще і високим рівнем ризику цих вкладень. Швидкість впровадження інновацій і перехід її на рівень масового виробництва сповільнюється і низьким рівнем сприйняття населенням інновацій, основним фактором, при задоволенні потреб якого, є надійність продукту [6].

Аналіз проблем інноваційної діяльності в регіоні та країні вимагає активізації інноваційних процесів у промисловому виробництві, чому

повинні сприяти реалізація ефективної інноваційної політики на державному і регіональному рівнях.

Насамперед розглянемо основні завдання вищих органів державної влади щодо зміцнення і прогресивного розвитку інноваційних процесів. До найважливіших з них належать:

- акумулювання коштів на наукові дослідження та інновації як через бюджет, так і формування спеціальних фондів;
- визначення загальних стратегічних орієнтирів інноваційних процесів;
- розробка різноманітних фінансових субсидій та пільг учасникам інноваційних процесів, часткового або повного державного страхування інноваційних ризиків;
- в законодавчому порядку передбачити залучення коштів на розвиток централізованої, регіональних та відомчих інноваційних інфраструктур (створення Державного інноваційного фонду, фінансово-кредитних компаній і т.д.). Інфраструктура інноваційного процесу в рамках підприємств повинна забезпечувати проходження інновації всіх етапів інноваційного циклу від розробки до впровадження;
- регулювання соціальної та екологічної спрямованостей інновацій. З одного боку, держава покликана надавати особливу підтримку нововведенням, які забезпечують соціальну стабільність і підтримання екологічної рівноваги, а з іншого - тільки на державному рівні можливо запобігти негативним впливам, пов'язаним з НТП, і нейтралізувати їх наслідки.

З метою забезпечення активізації інноваційної діяльності підприємств Тернопільської області необхідне активне впровадження політики на регіональному рівні, адже регіони з їх науково-технологічними, фінансово-економічними, виробничими та соціальними можливостями відіграє особливо важливу роль у процесі переходу економіки на інноваційний шлях розвитку. Проте сьогодні ми змушені констатувати, що за роки незалежності

диференціація в рівнях соціально-економічного розвитку регіонів не лише не зменшилась, а навіть посилилася. Причина – у відсутності системного підходу до регіональної політики, низькому рівні планування стратегічного соціально-економічного розвитку областей, районів, міст і селищ [1;2].

Тим часом, в умовах обмеженості бюджетних та фінансових ресурсів у країні, про що свідчать дані таблиці 2, неможливий розвиток інновацій. Забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу регіону має стати одним з головних пріоритетів діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. Стратегія зміцнення можливостей для впровадження інновацій має бумі спрямована на:

- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;
- визначення і підтримку пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовку кадрів у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- формування і реалізацію галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм.

Слід наголосити, що регіональні програми інноваційного розвитку мають забезпечуватись за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів. Однією із форм реалізації підтримки впровадження нововведень у промисловості Тернопільського регіону може стати створення центрів інноваційної діяльності на базі ведучих вищих навчальних закладів і науково-дослідних організацій. Зокрема, кадрове забезпечення інновацій за рахунок створення програм навчання у державних навчальних закладах повинен сприяти як розвитку творчого потенціалу генераторів інновацій, так і сприйнятливості спеціалістів до нововведень.

Насамкінець слід зазначити, що для підвищення рівня інноваційного розвитку необхідні наявність висококваліфікованих педагогів в освітніх

установах, доступ до одержання оперативної інформації, залучення школярів і студентів до наукових досліджень і розробок. Здійснення цих заходів спричинить внутрішню готовність населення до змін, що приведе до більш швидкого поширення інноваційних продуктів і переходу на масове виробництво.

Висновки з даного дослідження. Аналіз стану інноваційного розвитку промислових підприємств Тернопільської області дає змогу стверджувати, що результативність інноваційної діяльності значною мірою залежить від дотримання таких основних принципів інноваційної політики держави, а саме:

- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного потенціалу;
- ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційної діяльності, підтримки підприємництва у науково-виробничій сфері;
- вжиття заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та просування її на зовнішній ринок;
- фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- здійснення структурних зрушень у господарському комплексі регіонів на основі запровадження інноваційної моделі з урахуванням особливостей потенціалу кожної області;
- подолання диспропорції і збалансування фінансування інноваційного розвитку регіонів за рахунок коштів бюджету.

Вирішення проблем інноваційного шляху розвитку підприємницьких структур можливе через удосконалення законодавчої бази, сприяння фінансовому забезпеченню інноваційного розвитку підприємств з боку держави та органів місцевого самоврядування, формування централізованої, регіональної та відомчої інфраструктур підтримки інновацій у

промисловості, забезпечення науково-технічної діяльності кваліфікованими кадрами, що послужить істотним поштовхом для підняття економіки України і Тернопільської області.

Використана література

1. Баляснікова Є. В. Передумови створення інноваційної моделі розвитку економіки України // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №10 (40). – С. 127-134.
2. Говоруха Ж. А. Питання розвитку інноваційної діяльності підприємств України // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8 (74). – С.107-120
3. Ілляшенко С. М. Менеджмент та маркетинг інновацій: Монографія. Суми., ВТД “Університетська книга”, 2004. – 518-527с.
4. Кіктенко О.В. Формування передумов реалізації переваг інноваційної діяльності // Економіка і держава. – 2007. – №3 – С. 67-70.
5. Кузьмін О.Є., Князь С.В., ін. Інвестиційна та інноваційна діяльність: Монографія. - Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 233 с.
6. Петрина М. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України. // Економіка України. – 2006. – №8. – С. 35-40.
7. Солоха Д. В. Інноваційний розвиток як запорука забезпечення економічного зростання // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 6 (72). – С.26-30.
8. hthh // www.ukrstat.gov.ua.